

INSURECȚIA ROMÂNĂ ȘI DESFAȘURĂRILE MILITARE DE PE LINIA FORTIFICATĂ FOCȘANI-NĂMOLOASA- BRĂILA ÎN JURNALUL DE RĂZBOI AL GRUPULUI STRATEGIC GERMAN DIN NORD-ESTUL ROMÂNIEI

Eugen BANȚEA

Cercetarea istorică din țara noastră a făcut eforturi în ultimii ani în direcția despuierii documentelor părții devenite adverse României, armatei sale odată cu declanșarea insurecției din august 1944. Necesitatea acestui efort este axiomatică, întrucât o recompunere cu adevărat științifică a unui proces istoric conflictual — cum prin excelență este orice război — presupune ca istoricul respectiv să cunoască în măsură ideal egală izvoarele emaneate de la ambii protagoniști.

Valabil pentru întreaga arie de desfășurare a insurecției, acest postulat „joacă” și pentru diversele ei segmente geografico-strategice, deci și pentru spațiul atât de caracteristic geografiei militare, nu numai sud-est europene, ci și continentale, care este intervalul dintre curbura Carpaților și marele cot al Dunării de Jos, spațiu ținind administrativ și tradițional în mare măsură de ținutul Vrancei.

Prevăzut în vara lui 1944 cu o vastă linie fortificată, determinată geografic aproximativ de localitățile Focșani, Nămoaloasa și Brăila (prescurtată în documentele timpului prin sigla FNB)¹, de fapt un adevărat complex de întărituri adecvate stadiului de atunci al armamentelor și artei militare, această porțiune de teritoriu intra în atenția strategiei continentale a Reichului nazist, deci prin excelență a grupului de armate german denumit anacronic „Ucraina de sud”, dispus în acel moment între contraforturile Carpaților Orientali și Marea Neagră, la limanul Nistrului, și având comandamentul (cartierul general) la Slănic-Moldova. Importanța zonei în cauză se vedea din faptul că, îndeosebi în preajma și în cursul insurecției române, documentul oficial secret de înscriere zilnică a evenimentelor, jurnalul de război (Kriegstagebuch — prescurtat : KTB) al aceluia eșalon german atât de înalt i-a consacrat numeroase însemnări.

¹ O tratare de referință bazată pe surse de arhivă române rămâne *România în războiul antihitlerist 23 august 1944—9 mai 1945*, Editura militară 1966, pp. 53, 135.

II

Iată fluxul lor regrupat strict cronologic (în jurnalul de război însemnările sînt înscrise pe zile, dar în interiorul lor structura documentului nu păstrează succesiunea orelor) :

La 21 august : „Dezvoltarea situației de la ambele subgrupuri de armate², este atît de grav apreciată de grupul de armate, încît el solicită OKH³ încuviințarea de a ordona să se procedeze la timpul convenit la o decroșare⁴ a subgrupului de armate Dumitrescu în poziția Ferdinand-Prut⁵. În acest sens șeful de stat major⁶ vorbește mai întîi, într-o lungă discuție telefonică la ora 17,30 /.../⁷, cu șeful direcției operațiilor⁸. Acesta consideră îndreptățită solicitarea grupului de armate și, mai mult, este chiar de părere că trebuie să se procedeze dintr-o dată la o retragere pe poziția Dunăre — cotul Carpaților. Față de

² În acel moment grupul de armate (Heeresgruppe) german „Ucraina de sud” se compunea din 4 armate : a 8-a și a 6-a germane, a 3-a și a 4-a române. Pentru diverse rațiuni, inclusiv de ordinul ușurării conducerii, aceste armate erau articulate, două câte două, în subgrupuri de armate (Armeegruppen) ; Armata a 4-a română era subordonată armatei a 8-a germane, comandantul ultimei, generalul Wöhler, fiind în fruntea acestui subgrup de armate, care în fapt nu avea un stat major și alte organe de conducere proprii, ci se confunda cu comandamentul armatei a 8-a germane. Armata a 6-a germană forma celălalt subgrup de armate împreună cu armata a 3-a română. Pentru rațiuni politice de compensare aparentă a susceptibilității mareșalului Antonescu conducerea acestui subgrup de armate a fost conferită comandantului armatei a 3-a române, generalul Petre Dumitrescu. În fapt, datorită stării de subordonare de ansamblu avute de partea română în integrarea cu Wehrmachtul, armata a 6-a germană asculta direct de grupul de armate, atribuțiile ierarhice ale generalului Dumitrescu față de armata a 6-a germană fiind în cea mai mare măsură fictive (cf. Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien 1944*, Wehr und Wissen Verlagsgesellschaft MBH, Darmstadt, 1964, p. 27).

³ Oberkommando des Heeres — Înaltul comandament al armatei de uscat. Această instanță strategică era condusă de Hitler personal, care cumula această cu calitatea sa de comandant suprem al Wehrmachtului. În complicata structură militară a Reichului nazist grupurile de armate germane de pe frontul de est erau subordonate OKH, în timp ce comandantul suprem al Wehrmachtului (OKW) avea în atribuții celelalte teatre de război (vest, sudul Europei, ariile oceanice).

⁴ Acest termen, utilizat aici cam diplomatic, spre a atenua chiar față de șefii militari nazisti înșiși gravitatea situației, înseamnă o desprindere de inamic urmată de o retragere în general ordonată și o instalare organizată pe noi poziții înainte ca adversarul să le poată aborda.

⁵ Această poziție, pregătită dinainte, fără a avea caracterul fortificat și continuitatea liniei Focșani-Nămoloasa-Brăila, era compusă din șiruri succesive de tranșee prevăzute cu sîrmă gîmpată și alte obstacole, pe alocuri cazemate din lemn și pămînt, baraje de mine etc. Traseul liniei Ferdinand era destinat să acopere de înalntarea sovietică măcar un mic dreptunghi în sudul Moldovei determinat la nord de o linie aproximativ Adjud—Oancea (pe Prut), iar spre est de cursul inferior al Prutului pînă la vărsare, la Galați (cf. Arhivele Ministerului Apărării Naționale, fondul nr. 948, dosarul nr. 1016, fila 242).

⁶ În jurnalul de război ori de cîte ori nu se specifică la ce eșalon este funcția respectivă se înțelege că ea era exercitată în comandamentul grupului de armate „Ucraina de sud”. Șef al statului major era atunci generalul von Grolmann.

⁷ Aici și mai departe întreruperile din textul jurnalului sînt operate exclusiv pentru a degaja reproducerea de amănunte inutile. De pildă, întreruperea în cauză viza paranteza „vezi anexa” — care nu există în microfilmul respectiv.

⁸ Această funcție de la OKH era atunci deținută de generalul Walther Wenck.

„aceasta șeful statului major afirmă că potrivit părerii sale aceasta trebuie să fie o poziție finală. La început, însă, ar fi suficientă o soluție de tranziție deoarece, măcar din considerente legate de evacuări și din alte considerente, nu se poate proceda într-o zi la o retragere pînă pe poziția Dunăre — cotul Carpaților”⁹.

22 august: nici o însemnare în KTB referitor la linia fortificată.

23 august ora 11,20 — convorbire între generalul de armată (Generaloberst) Friessner, comandantul superior (Oberbefehlshaber) al grupului de armate „Ucraina de sud”, și șeful Marelui stat major german Guderian. Primul raportează celui de-al doilea: „Linia Brăila-Focșani poate fi menținută fără dificultate”¹⁰.

23 august, noaptea: „Ofițerul 5 din statul major¹¹ informează, în cadrul unei convorbiri prin teleimprimator de la ora 23, asupra schimbării atitudinii României pe comandantul fortăreței Brăila¹² și la ora 23,05 pe șeful de stat major al comandamentului principal al zonei operaționale de spate /.../”¹³ „În cadrul unei convorbiri prin teleimprimator de la ora 23,25 /.../ comandantul superior raportează furerului schimbarea intervenită în atitudinea României și preluarea comenzii asupra tuturor comandamentelor militare din România, ca și asupra necesității de a se proceda la o repliere a trupelor germane pe calea cea mai scurtă pînă pe poziția contraforturilor Carpaților”¹⁴.

Noaptea spre 24 august: „De la armata 6 generalul comandant al corpului 72 de armată cu misiune specială¹⁵ raportează la ora 2,45 intenția sa de a-și replea forțele dincolo de Galați spre Buzău. Șeful statului major îi interzice aceasta și îi ordonă ca, cu forțele la dispoziție, să mențină deschise trecerile peste Prut de la Galați pînă la Cahul atît timp cît nu va fi sosit un ordin contrar”¹⁶.

„Într-o convorbire efectuată prin teleimprimator la ora 2,50 șeful statului major ordonă generalului însărcinat cu misiuni speciale¹⁷ aflat

⁹ Arhivele statului București, fond microfilme S.U.A., rola 130 (The National Archives of the United States Microcopy No T311 Roll 298), *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Heeresgruppe Südukraine 20.8—6.9.1944*, Band 4, Teil 1, 3. Ausfertigung (în continuare sursa este citată prin sigla KTBSU), pp 21—22 (aici și mai departe sînt citate paginile numerotării originale a documentului).

¹⁰ KTBSU, p. 47.

¹¹ Ofițer din compartimentul operațiilor al statului major al grupului de armate.

¹² Terminologia Wehrmachtului desemna astfel centrele urbane avînd o importanță deosebită în menținerea unui aliniament defensiv.

¹³ KTBSU, p. 50.

¹⁴ Ibid., pp. 50—51.

¹⁵ Termenul desemna în cazul dat mari unități utilizate înapoia frontului în acțiuni de represiune antiguerrilă.

¹⁶ KTBSU, p. 61.

¹⁷ Conducătorul compartimentului din statul major al grupului de armate care era însărcinat cu coordonarea unităților speciale de represiune și de poliție militară (cf. Burkhart Müller-Hillebrand, *Das Heer 1933—1945*, Band III, E. S. Mittler & Sohn, Frankfurt am Main, 1969, pp. 38—39) Funcția era deținută atunci la grupul de armate „Ucraina de sud” de către generalul-maior von Roden (cf. Hans Kiesel, op. cit., p. 193).

la Galați să constituie o linie de baraj între Galați și Focșani și să determine acolo pe români să-și cedeze armamentul“¹⁸.

La ora 4,45, generalul von Grolmann⁶ vorbește cu locotenent-colonelul Amsberg de la OKW căruia îi comunică, printre altele, că, după cîte se cunoaște la grupul de armate „Ucraina de sud“, „trupele române urmează să se replieze dincolo de linia Brăila-Focșani păstrîndu-și armamentul“¹⁹.

Dimineața de 24 august: „La ora 8,45 generalul însărcinat cu misiuni speciale transmise telefonic din Galați șefului statului major că trupele române nu-și vor preda de bună voie armele și că el nu este în măsură să procedeze la o dezarmare efectuată pe cale violentă din cauza insuficienței forțelor la dispoziție /.../“²⁰. Cam în același interval de timp, la o oră neprecizată în KTB, se consenmează că la comandamentul superior german de la Slănic-Moldova se aflase că „Armatele a 3-a și a 4-a române se retrag pe linia Focșani-Brăila și în Dobrogea în zona de la sud de gurile Dunării. Retragerea se face păstrînd armamentul. Orice încercare de dezarmare urmează să fie contracarată“²¹.

A doua jumătate a zilei de 24 august: „într-o comunicare telefonică de la ora 13,20 primită de la detașamentul german de legătură nr. 3“²² se arată că Marele stat major român a ordonat ca să se zădărnicească cu forța armelor orice încercare de dezarmare întreprinsă de germani“²³.

„În privința reafliurii diviziei 4 munte“²⁴, anunțate ieri, intervine la ora 13,50 o telegramă a direcției operații /.../ Conform ei afluirea diviziei trebuie să aibă loc cu maximă urgență în spațiul Focșani și de la nord de el“²⁵.

Ora 19,35 — convorbire între generalul von Grolmann, șeful statului major al grupului de armate „Ucraina de sud“, și omologul său, subordonat, de la armata a 6-a. În cadrul acestei comunicări Grolmann apreciază că „apărarea liniei Brăila—Focșani nu e posibilă“²⁶.

25 august „Comandanții fortărețelor Brăila și Focșani /.../ sînt subordonați armatei a 6-a pe baza unei radiograme emise la ora 10,45 către

¹⁸ KTBSU, p. 60.

¹⁹ Ibid., p. 56.

²⁰ Ibid., p. 60.

²¹ Ibid., p. 61.

²² Organismul militar german delegat pe lângă armata a 3-a română spre a face legătura comandamentului german superior cu ea și, în fapt, spre a asigura supravegherea nazistă asupra eșalonului român în cauză.

²³ KTBSU, p. 60.

²⁴ În cursul lui iulie și în august, pînă la izbucnirea insurecției române, comandamentul suprem german procedase la scoaterea din România a mai multor mari unități germane, spre a le deplasa pe frontul central al Reichului, unde în vara lui 1944 se crease o situație gravă pentru Wehrmacht. La 23 august 1944 divizia 4 munte germană, aflată anterior în România, se găsea în curs de transportare spre Galiția — Polonia. După cum se vede acum ea urma să fie întoarsă din drum. În fapt acea mare unitate nu a mai ajuns în zona fortificată Focșani — Brăila.

²⁵ KTBSU, p. 64.

²⁶ Ibid., p. 63.

ambele armate /.../“²⁷. „La ora 21,30 comandantul superior trasează pentru șeful Marelui stat major, în cadrul unei convorbiri telefonice, un tablou al situației /.../ Linia Galați-Focșani nu poate fi menținută, spre deosebire de ceea ce s-a ordonat“²⁸.

26 august: „La 9,05 se primește telegrafic o directivă a direcției operații asupra modului în care grupul de armate are să procedeze mai departe la conducerea bătăliei. Conținutului directivei, care fusese transmis telefonic ofițerului 1 din statul major²⁹ încă în cursul nopții, la ora 3,05 /.../, prevedea în esență că misiunea grupului de armate este de a constitui un nou front defensiv pe linia Galați-Focșani-contraforturile Carpaților și de a recîștiga linia Dunării între vărsare și Galați pentru a interzice trupelor române orice trecere prin acest front defensiv“³⁰.

„La ora 10,30 șeful statului major îl informează pe șeful direcției operații asupra situației și arată cu acest prilej că două divizii ale armatei a 6-a au reușit ieri să vină pînă la Prut, dar el nu crede că au izbutit să ajungă unități capabile de a mai lupta. Spre a se menține linia Galați-Focșani, conform directivei fîrului, va trebui să se încerce a se acționa cu formațiuni de servicii și alte unități“³¹.

„La ora 11,45 șeful Marelui stat major se informează telefonic asupra situației de la București /.../ Șeful Marelui stat major roagă să se analizeze dacă trupele prevăzute a se trimite la București n-ar trebui dirijate în zbor la Focșani /.../ Șeful statului major /.../ adresează la ora 13,50 o radiogramă /.../ în care /.../ solicită să i se răspundă dacă o schimbare de rută a unor trupe aerportate, astfel încît ele să fie aduse la Focșani, este de dorit și realizabilă“³².

„/.../ La ora 14,30 directiva / emisă de comandamentul superior în cursul nopții și retransmisă telegrafic la 9,05 — cf. ante/ este adusă la cunoștința armatei a 6-a prin telegramă, respectiv radiogramă, și însoțită de ordinul de a zădărnici o ruptură inamică a liniei Galați-Focșani, angajindu-se toate forțele disponibile și acoperindu-se flancul drept pe Dunăre, apoi structurindu-se trupele germane din zona operațională de spate în grupuri de împotrivire ca să se degajeze astfel spatele marilor unități germane dispuse pe Siret și, prin forța armelor, să se interzică definitiv trupelor române de a trece pe linia Brăila-Focșani“³³.

„Rusul a lovit cu puternice forțe blindate poziția de pe Siret, avînd centrul de efort pe direcția Focșani, a rupt poziția la est de Focșani și

²⁷ Ibid., pp. 68—69.

²⁸ Ibid., p. 68.

²⁹ Încărcinat cu compartimentul operațiilor.

³⁰ KTBSU, pp. 70—71.

³¹ Ibid., p. 72

³² Ibid.

³³ Ibid., p. 71.

a ajuns în zona Plăinești. Împotriva acestor forțe inamice a fost angajat grupul Philipp³⁴ din zona Mănești³⁵.

Înterupând un moment reproducerea informațiilor din jurnalul de război al grupului de armate „Ucraina de sud“, este semnificativă în problema dată o relatare cuprinsă într-un raport rememorativ întocmit câteva luni mai târziu de marea unitate aeronautică strategică germană din spațiul României, flota 4 aeriană: „/.../ încă din dimineața zilei de 26 s-a constatat că menținerea aliniamntului Galați-Focșani nu mai era posibilă deoarece avangărzile unor coloane blindate rusești, *călăuzite de români care cunoșteau regiunea* /subl. mea — E.B./, au întors acest aliniament pe la vest“³⁶.

Revenind la KTB al grupului de armate german „Ucraina de sud“ — 27 august: „Grupul de armate raportează direcției operații, printr-o telegramă emisă la ora 1,30 /.../, că intenția pentru ziua de azi este de a interzice o breșă inamică prin valea Siretului între linia Dunării la Galați și Focșani /.../“³⁷. „Situația la armata a 6-a tinde tot mai mult să capete înfățișarea unei catastrofe depline /.../ Resturile, constind de regulă din formațiuni de servicii și din alte oficii de spate, nu pot /.../ să mențină linia Galați-Focșani“³⁸. „Pentru întărirea frontului de pe Siret Galați-Focșani, armatei a 6-a, așa cum i se comunică în două radiograme emise în timpul nopții, /.../ i se împing aero două batalioane la Mizil în cursul dimineții. Aceasta nu schimbă cu nimic o situație în care linia nu poate fi menținută cu forțele la dispoziție“³⁹.

„Dimineața /.../ comandantul superior al armatei a 6-a raportează că poziția Siretului nu este de menținut cu forțele actuale și propune să se procedeze la o retragere pe linia generală Dedulești-Rîmnicul Sărat. Comandantul superior / al grupului de armate / dă deocamdată un răspuns negativ“⁴⁰.

„Șeful statului major susține din nou cu tărie aceasta / imposibilitatea menținerii liniei fortificate / în cadrul unei convorbiri prin teleximprimator de la ora 12,45 cu ofițerul 1 de la direcția operații, Focșani sint și ei pierduți încă în cursul dimineții și rusul presează în continuare spre Rîmnicul Sărat. Comandantul superior află de aceasta pe cînd se afla în deplasare la armata a 6-a. Ofițerul 1 din statul major raportează ofițerului 1 de la direcția operații despre această deplasare la ora 18,40 cu prilejul orientării de după amiază și arată că în pofida pierderii Focșanilor comandantul superior n-a fost de acord să se retragă aripa estică a frontului de pe Siret la Galați și la vest de acolo. Comandantul superior vrea încă astă seară să-l cheme pe șeful Marelui

³⁴ O grupare ad-hoc de forțe constituită cu câteva zile înainte în zona Tecuci, apoi adusă la sud de linia fortificată. Ea era compusă din trei baterii de autotunuri, o unitate de tancuri (de tărie neprecizată în document) și unități de intervenție (cf. *ibid.*, p. 54).

³⁵ *Ibid.*, p. 69.

³⁶ Citat după Hans Kissel, op. cit., p. 210.

³⁷ KTBSU, p. 77.

³⁸ *Ibid.*, p. 78.

³⁹ *Ibid.*, pp. 78—79.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 77.

stat major al armatei de uscat și să propună retragerea /.../ La ora 20,10 șeful statului major⁶ vorbește întâi telefonic cu șeful Marelui stat al armatei de uscat /.../ Întrucât convorbirea este întreruptă, șeful statului major reia convorbirea cu șeful direcției operații la ora 22,00 și raportează că menținerea liniei Galați-Focșani nu mai e posibilă, deoarece rusul se află de acum în fața Rimnicului Sărat, deoarece nu se mai dispune de vreun front încheiat, deoarece nu mai există nici un fel de mari unități compacte, iar flota 4 aeriană nu mai poate ataca din cauza lipsei de carburanți. Focșanii au fost evacuați la ordinul armatei a 6-a. Ca și în cazul Brăilei, localitatea de mai sus nu poate fi nicicum considerată drept fortăreață. Populația n-a putut fi scoasă să execute lucrări, astfel încât amenajarea poziției a fost total incompletă. Nici n-a existat la dispoziție vreo garnizoană, deoarece cele mai multe forțe au fost expediate pe front sau împotriva Bucureștilor. Încercarea făcută ieri de armata a 6-a de a păstra Focșanii printr-o lovitură de împingere dată de grupul Philipp a eșuat. De aceea ar trebui să se dea acum permisiunea de a abandona linia Siretului. La ora 23,15 vorbește telefonic comandantul superior cu șeful Marelui stat major al armatei de uscat. El raportează că după străpungerea pe care a realizat-o la Focșani rusul are intenția de a se abate din spate asupra liniei Siretului. Pentru a zădărnici aceasta el / comandantul superior al grupului de armate / a ordonat între timp pe baza propriei decizii să se facă o decroșare spre Buzău și să se obtureze debușeurile Carpaților de ambele părți ale Buzăului de la Ploiești la Focșani. Șeful Marelui stat major al armatei de uscat nu ridică nici un fel de obiecții împotriva deciziei. La ora 23,15 se emite prin radio un ordin corespunzător către armata a 6-a, care, prin două convorbiri recepționate prin teletiprimator la 23,40 /.../, raporta că este imposibil să se mențină linia Siretului /.../ și propunea ca forțele dispuse încă pe ea să fie retrase în spațiul Buzău /.../“⁴¹.

28 august 1944 : „Nu parvin nici un fel de știri despre /.../ forțele angajate pînă acum pe Siret /.../“⁴².

29 august 1944 : „La armata a 6-a a eșuat încercarea întreprinsă din spațiul sud-vest Buzău, de a răzbi spre nord în Carpați, de către corpul 29 de armată, cu resturile diviziei 10 grenadierii blindati, diviziei 13 blindate și diviziei 153 de instrucție de campanie⁴³, detașamentului blindat Braun⁴⁴, grupului Philipp și unităților de alarmă ce fuseseră dispuse în porțiunea de est a liniei Siretului. Celelalte forțe, care fu-

⁴¹ Ibid., pp. 79—80.

⁴² Ibid., p. 86.

⁴³ Denumirea acoperirea generic mari unități destinate completării efectivelor luptătoare ; însă aceste mari unități își făceau pregătirea în apropierea imediată a frontului, în condiții apropiate vieții de campanie și constituiau în orice moment rezerve tactice sau strategice ale grupului de armată respectiv.

⁴⁴ Grupare cam de tăria unei brigăzi blindate, constituită la 22 august în zona Tecuci, pe baza materialului preluat cu forța de Wehrmacht de la armata română (unde era destinat pentru formarea unei a doua divizii blindate), ceea ce reflecta încă înainte de 23 august deteriorarea raporturilor militare germano-române (cf. KTBSU, pp. 26, 31).

seseră angajate în porțiunea vestică a liniei Siretului și se retrăseseră pe la Focșani și Rîmnicul Sărat, decroșează în trecătoarea Buzău-Brașov /.../”⁴⁵.

Cu asta încetează în jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud” însemnările referitoare la desfășurările de pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Brăila.

III

În filigranul tuturor acestor relativ ample consemnări ale documentelor Wehrmachtului se afla marea „miză” pe care o comporta în desfășurarea competiției militaro-politice germano-ruse zona Focșani-Nămoloasa-Brăila cu sistemul ei fortificat. De secole se percepuse că aici se afla un „loc strîmt”, ultimul „defileu” de șes a cărui deținere putea împiedica fie o revărsare a unor oștiri venind dinspre nord și est către cîmpia Dunării și de aici spre șesul Europei centrale sau spre adîncul peninsulei Balcanilor și spre strîmtorile Mării Negre (ceea ce fusese sensul ridicării sistemului fortificat românesc după 1878 și menirea sa prezumată în 1944), fie, invers, o pătrundere dinspre axul Dunării spre platoul moldovenesc și stîpa de la nord de Marea Neagră (ceea ce fusese sensul defensivei executate în 1917 de armata română cu fața la sud, împotriva invadatorilor austro-ungari și germani). Păstrarea sau deschiderea zonei fortificate era deci de natură să decidă nu numai soarta României, pe teritoriul căreia se găsește acest „zăgaz” natural, ci și evoluția raporturilor de forță militare pe o largă arie a continentului european, îmbinînd sud-estul lui cu spațiile sale centrale. Așadar, prin natura lor, fortificațiile din ținutul Vrancei și al Siretului inferior materializau într-un fel pe plan militar virtual sau real conexiunea dintre destinele României și desfășurări implicînd o suprafață vastă de istorie universală europeană.

Revenind la situația existentă aici în august 1944 consemnările jurnalului de război al principalei grupări strategice germane din România — reproduse mai sus — pun cît se poate de clar în evidență următorul fapt : chiar dacă declanșarea amplei ofensive a forțelor armate sovietice (numită ulterior în tratările sovietice „operația Iași-Chișinău”, în primele zile forurile militare germane responsabile întrevădeau cu optimism situația în ce privește aliniamentul fortificat, anume considerau că în fața lui va putea fi lesne stopată înaintarea maselor de blindate și infanterie adverse. De altfel, ceea ce nu știau atunci comandamentele germane implicate, aceasta concorda și cu țelurile pe care și le propusese conducerea militară a URSS, în fața cu mare-șalul Stalin — cu cunoscuta prudență manifestată în eșalonarea metodică a pătrunderilor spre vest — atunci cînd planificase și declanșase puternica ofensivă dintre contraforturile Carpaților Orientali și Marea Neagră : aliniamentul final al operației sovietice era zona fortificată și

⁴⁵ Ibid., p. 93.

mai departe brațul Chilia al deltei Dunării pînă la vărsare⁴⁶, de unde rezulta, probabil, intenția ca ruperea liniei Focșani-Nămoloasa-Brăila, pătrunderea în cîmpia sudică a României și mai departe să necesite o nouă operație strategică luată de la început, peste săptămîni sau chiar luni mai tirziu.

În privința aprecierii situației făcute de partea germană textele citate pun în evidență chiar o circumstanță neobișnuită, sui-generis : de regulă, cînd o armată se află prinsă în vîltoarea unui amplu atac advers, iar defensiva sa începe să fie destructurată, comandamentele locale apreciază cel mai pesimist situația, solicită eșaloanelor superioare, comandamentului suprem, aprobarea unor retrageri ample, întăriri uneori imposibile de trimis (de pildă, atunci, în august 1944, forțele Wehrmachtului erau aspru încolțite și în cîmpia poloneză de la Baltica pînă în Galiția). În schimb comandamentul suprem este de regulă mai parcimonios cu aceste solicitări, cere ori rezistență cu orice preț pe pozițiile inițiale, ori aprobă retrageri oricum mai restrinse decît cele reclamate de eșaloanele locale, respinge trimiterea unor noi întăriri sau satisface doar parțial intervențiile în materie. Însă, după cum s-a văzut, atunci, la 20—22 august 1944, situația s-a inversat : comandamentul suprem german sugera un moment ca forțele proprii aflate pe Nistrul inferior și în centrul spațiului Prut-Nistru să decroșeze imediat și să se replieze „dintr-un foc“ pe linia fortificată, în timp ce comandamentul „local“, grupul de armate „Ucraina de sud“, aviza la o anumită temporizare, la o etapă intermediară de retragere, pe o linie aflată undeva prin sudul Moldovei. De ce această inversare ? Tocmai datorită sentimentului de siguranță pe care îl conferea celor de la fața locului existența masivului baraj fortificat dintre cotul Carpaților și cel al Dunării de Jos. Cînd s-a înlăturat această „inversare“ de poziții între forurile militare germane centrale și cele de la fața locului ? Textele citate arată clar : la 23 august, dar nu în timpul zilei, ci începînd cu căderea nopții. Așadar odată cu declanșarea și publicitatea insurecției române. Din acel moment comandamentul suprem german cere temporizarea retragerii, instalarea în locurile liniei fortificate și menținerea ei fermă. Comandamentul grupului de armate „Ucraina de sud“ însă, precipită retragerea și, deși nu pierde din vedere importanța cardinală a zonei (dovadă că, atunci cînd la Slănic Moldova s-a aflat noaptea de răsturnarea politico-militară inițiată la București, prima măsură luată pe *plan local*, a fost de a se face legătura comandamentului tocmai cu „garnizoana“ germană de la Focșani), începe să nutrească îndoieli asupra posibilității de oprire, măcar temporară, pe linia fortificată, pentru a sfîrșit prin abandonarea ei practic fără a da acolo o bătălie de ansamblu.

Că aici nu este vorba de eroarea logică sublimată în principiu *post hoc ergo propter hoc*, așadar că insurecția nu a fost o simplă coincidență temporală, ci un factor cauzal fundamental care a dus la radicala reconsiderare operată de forurile militare germane în privința liniei

⁴⁶ Cf. *Istoria Velikoi Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuzu*, tom 4, Voennoe Izdatelstvo Ministerstva Oboroni SSSR, Moskva, 1962, pp. 260—261.

fortificate de importanță continentală Focșani-Nămoloasa-Brăila indică, chiar dacă parțial, însuși textul jurnalului de război al grupării strategice principale a Wehrmachtului dispuse în România. Astfel, cel puțin, consemnările citate fixează explicit că întăriturile nu au fost utilizate din lipsă de forțe ale Wehrmachtului, iar această lipsă a fost determinată atât de azvîrlirea ultimelor disponibilități spre nord, pentru a bara primele pătrunderi ale sovieticilor, cît și spre sud, asupra Bucureștilor (cf. însemnarea citată în acest sens — KTB notația din 27 august ora 22), deci asupra focarului insurecției române. De remarcat că în însemnarea citată, tocmai pe tema abandonării centrului fortificat Focșani, atacul sovietic și insurecția română sînt plasate pe un plan egal ca factori care au înrîurit situația și deciziile comandamentelor germane în acel moment.

Jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud” nu a specificat — și era greu să o facă — un element fundamental al situației din acest „nod” strategic situat pe teritoriul României: că o mare parte a efectivelor, dacă nu majoritatea, care trebuiau să „îmbrace” fortificațiile dintre cotul Carpaților și cel al Dunării de Jos trebuiau să fie furnizate de armata română, din disponibilitățile constituite de luni de zile în sudul și vestul țării. Astfel, regimul antonescian planificase ca în caz de criză în nord-estul României să fie trimise în linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Brăila 11 divizii române. Documentele de arhivă românești atestă că față de agravarea situației intervenită în primele zile ale operației sovietice Iași-Chișinău 3 din aceste divizii au și fost puse în marș și dirijate spre aliniamentul în cauză. Dar odată cu declanșarea insurecției acest marș a fost stopat și marile unități române respective, ca și celelalte destinate să intervină în zona întăriturilor, laolaltă cu întreaga armată română, au primit — și executat — ordinul noii autorități statale române de a trece la ostilități contra Wehrmachtului nazist de acolo unde în noaptea de 23 august se aflau. Nu numai atât, dar după 23 august cele 9 batalioane române specializate de fortificații, instalate anterior în lucrări, au fost retrase după ce demonstraseră și luaseră cu ele armamentul greu dispus în „obiecte” (cazemat etc.)⁴⁷ ceea ce practic a dezgolit aliniamentul.

Așadar soarta liniei fortificate a fost decisă, spre dezastrul naziștilor, a prezenței sud-europene a imperialismului german, de o dublă absență: a diviziilor române, determinată exclusiv de ridicarea insurecțională începută la 23 august 1944, și a marilor unități germane, determinată într-o măsură și de întoarcerea de front a României.

Aceasta elucidează totodată și o chestiune care a fost controversată în istoriografia evenimentelor militare petrecute în România în

⁴⁷ Cf. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, dosarul nr. 242/2, fila 51; dosarul nr. 214/4, fila 440; fondul nr. 948, dosarul nr. 1128, filele 11, 16, 19, 28; dosarul nr. 512/46, fila 1; dosarul nr. 1031/19, fila 1; dosarul nr. 1048/11, filele 1—4; dosarul nr. 1945/6, fila 8; dosarul nr. 1032/13, filele 4, 6; dosarul nr. 520/13, fila 105; dosarul nr. 3/10, filele 240, 254; dosarul nr. 335/189, filele 216—217, 218; fondul nr. 948, dosarul nr. 880, fila 452.

vara lui 1944 : anume, dacă odată cu insurecția trupelor române de la sud de FNB li s-a prescris să fie absente de acolo, celor de la nord de zona fortificată, din ceea ce era aria confruntării masive germano-sovietice, li s-a ordonat ca un prim moment să se regrupeze pe ea. Controversată, întrucît la decenii după evenimente acestei prescripții a Marelui Stat Major român i s-a atribuit o anumită tendință în dezechord logic cu sensul răsturnării politico-militare din august 1944. „/.../ Marele Stat Major român — se arată într-una din scrierile străine care vehiculează cel mai pregnant această ultimă aserțiune — a încercat să-și scoată trupele pe aliniamentul defensiv Focșani-Nămoloasa-Brăila — gurile Dunării pentru a zădărnici dezvoltarea insurecției populare. Trupelor li s-a dat ordinul expres de a se împotrivi oricăror încercări de a le dezarma. În fapt, Marele Stat Major român oficializa continuarea acțiunilor de luptă / împotriva armatei sovietice /, întrucît nici o armată, și desigur nici armata roșie, nu putea admite ca înapoia ei să rămînă nedezarmate trupele unei țări ce se găsea ea în stare de război ; iar noi n-aveam nici un fel de date că s-ar fi încheiat vreun armistițiu”⁴⁸.

Fără a mai ține socoteală că această aserțiune postfactum contrazice ceea ce se exprima în declarația departamentului externelor al URSS din 25 august 1944 (că integritatea forțelor armate române va fi respectată de partea sovietică dacă ele vor începe lupta contra Germaniei hitleriste⁴⁹, și în fapt, la fața locului, o și începuseră cu două zile înainte). relatarea de mai sus este anulată de ceea ce notau comandamentele hitleriste, în documente secrete, chiar în focul evenimentelor — iar exponenții Wehrmachtului erau desigur în deplină cunoștință de cauză resimțind direct sensul și efectele întoarcerii de arme a României : anume că (notațiile citate din KTB din dimineața de 24 august ; comunicarea telefonică de la 24 august ora 13,20 ; 26 august ora 9,05) dispoziția dată marilor unități române ce se desprindeau din dispozitivul german dintre Carpații Orientali și limanul Nistrului de a se regrupa provizoriu pe linia fortificată, departe de a fi un ajutor dat germanilor, era dimpotrivă îndreptată împotriva Wehrmachtului, tîndea să împiedice unitățile germane scăpate de încercuirea sovietică de a se revărsa spre sudul României, inclusiv asupra capitalei țării, și, ca atare, favoriza acțiunea trupelor sovietice de a intercepta și captura și această parte a trupelor Wehrmachtului. De altfel, dincolo de această directă relație între cele două armate ale marilor puteri care se confruntau și pe pămînt românesc, relatările de mai sus pun în lumină încă un fapt, paradoxal la prima vedere : că la nivelul factorilor externi care acționau — chiar dacă ireductibil antagonist — pe solul românesc se contura obiectiv o suprapunere, o aspirație comună de

⁴⁸ S. M. Ștemenko, *Gheneralnii Ștab v godi voini*, Kniga vtoraiia, Voennoe Izdatelstvo Ministerstva Oboroni SSSR, Moskva, 1974, pp. 141—142.

⁴⁹ Cf. *Vneșneia politika Sovetskogo Soiuzu v period Otecestvennoi voini*, t. II, Gospolitizdat, Moskva, 1946, p. 172.

a vedea înlăturată „din joc“ entitatea românească, exprimată în acel moment preponderent prin armata țării, tendința de a o vedea dezarmată de un adversar sau altul, ori concomitent. Iar un sens major al insurecției — legată de realitățile unei țări mici-mijlocii — a fost tocmai voința poporului român de a-și asigura prezența activă în croirea propriilor destine, de a nu asista ca spectator la modelarea evenimentelor de pe propriul teritoriu, de a nu se lăsa „scos din război“, ci de a începe altul, cel antifascist, de a aduce o contribuție proprie, distinctă, de nivel general statal, la eliberarea teritoriului național de sub ocupația fascistă și, apoi, de a extinde această contribuție la efortul general european de zdrobire a Reichului nazist.

Înriurirea avută de factorul român în desfășurările de pe linia fortificată dintre cotul Carpaților și cel al Dunării de Jos s-a exercitat nu numai prin absență, ci și prin prezență, chiar dacă adiacentă sau în „adîncime“, a elementului militar românesc. Rezultă aceasta din soarta diferită împărtășită de trupele germane care au încercat un moment să se fixeze în „strimtoarea“ de acolo. Astfel, după cum s-a văzut, s-au departajat acolo într-un fel două porțiuni: în partea vestică a zonei fortificate, unde ea era geografic mai deschisă, nu se îmbina cu vreun obstacol natural mai însemnat, resturile germane s-au oprit doar cîteva ore, s-au desprins mai rapid și au luat drumul cel mai scurt spre colțul din Transilvania rămas cîteva săptămîni încă și după insurecție sub ocupație inamică, germano-ungară, ca efect al dictatului de la Viena din 1940; trupele germane din porțiunea estică a liniei Focșani-Nămoloasa-Brăila au încercat să se oprească pe ea ceva mai mult, scontînd pe dublarea lucrărilor genistice prin puternicul baraj natural al Siretului inferior. Jurnalul de război al grupării strategice germane dispuse atunci în România ne dă, pentru prima dată, în mod atestat, compunerea acestor trupe: elemente rămase din diviziile 10 grenadierii blindăți, 13 blindate, 153 de instrucție de campanie, două grupuri motomecanizate (Braun și Philipp), unități de alarmă răslețe (cf. ante). Dar, în virtutea amplasării lor, cînd aceste forțe, după 27 august 1944, au decis să abandoneze încercarea efemeră de a apăra linia fortificată, au făcut-o atît din pricina covîrșitoarelor trupe sovietice ce veneau din spre nord, dar cu care nu aveau deocamdată contact, cît și al prezenței nemijlocite a marilor unități și unități române. Așa se face că în cea mai mare parte rămășițele diviziilor 10 grenadierii blindăți, 13 blindată, 153 instrucție de campanie ș.a. au fost capturate de români, au rămas prizoniere și remise sovieticilor, la cîteva zile, după ce aceștia au ajuns în marș în cîmpia din sud-estul României.

Desigur, prezența forțelor române ca factor important care a zădărnicit încercarea nazistă de a utiliza linia fortificată din ținutul Vrancei și al Brăilei nu trebuie apreciată numai pe plan apropiat, al unităților care se aflau în spatele nemijlocit al grupurilor germane fixate un moment pe Siretul inferior. Întreaga misiune fixată prin directiva lui Hitler din 26 august (cf. ante) de a crea un nou front pe FNB era

rezonabilă când înapoia acestui eventual front se afla armata română care de la 23—24 august desfășura acțiuni energice de anihilare a posibilităților germane din zonele sudice, centrale și vestice ale României, de la Brăila și Buzău pînă la Baziaș, Timișoara, Arad și Turda. Situație în care pe plan strategic eventualul nou front german de pe FNB nu avea un interior la dispoziție, nici exclusivă, nici măcar parțială.

La această înfriurire strategică sau tactică a forțelor armate române canalizarea desfășurărilor militare intervenite în cursul insurecției române în ținuturile Vrancei și Brăilei trebuie adăugată contribuția elementului popular, relevată sumar în jurnalul de război german analizat („populația n-a putut fi scoasă să execute lucrări”⁵⁰ sau în alt document militar al Wehrmachtului („avangărzile unor coloane blindate românești” au fost „călăuzite de români care cunoșteau regiunea” ca să întoarcă pe la vest linia fortificată. În general această componentă a contribuției românești ar merita, cît mai e posibil, o adîncire a cercetării istoriografice, arhivistice, muzeistice locale, căci, prin forța lucrurilor, ea nu a beneficiat de obișnuita înregistrare documentară oficială, astfel încît reconstituirea ei se mai poate face la fața locului prin culegerea de amintiri, mărturii, identificare și însemnare de locuri etc.

Remeditări istoriografice ulterioare ale părții germane au pus în lumină importanța mizei continentale care s-a jucat în august 1944 în această parte a României : „Dacă ar fi acționat corect din punct de vedere operativ conducerea germană ar fi avut o șansă excepțională de a-și plasa oportun trupele pe poziția, extraordinar de puternică în virtutea condițiilor naturale, Dunăre-Prut sau Dunăre-Focșani-contraforturile Carpaților, eventual în combinație cu un contraatac rapid desfășurat pe o direcție judicioasă, și astfel de a o apăra cu succes cu forțe relativ slabe pînă ce a fost cucerit Berlinul”⁵¹.

Din glosa de mai sus cine se angajează mai departe pe făgașul ipotetic abordat de istoricul german citat cu greu ar putea reține doar critica făcută în retrospectivă conducerii politico-militare a Reichului hitlerist : că n-a vrut sau n-a știut să-și replieze la vreme pe FNB masele de trupe aflate într-un ieșind nefavorabil în centrul podișului moldovenesc. Căci, chiar dacă grosul forțelor germane de la Iași, Chișinău, Cetatea Albă etc. ar fi fost instalate mai mult sau mai puțin intacte în zona fortificată ce șanse de supraviețuire ar fi avut ele de vreme ce ar fi izbucnit insurecția română, care le-ar fi lovit dinspre sud cînd ele se aflau cu fața la nord.

Dar altceva este de reținut : supoziția — rezonabilă — că menținerea forțelor germane în zona îngustă de cîmpie a Vrancei și Siretului inferior ar fi putut da în sudetul european o altă configurație rezultatului disputei continentale dintre marile puteri chiar în cazul înfrîngerii finale a Germaniei. Că această supoziție nu este aberantă poate reieși măcar și din faptul că la capitulările parțiale și la cea ge-

⁵⁰ Kans Kissel, op. cit., p. 160.

nerală din 7—8 mai 1945 o mare parte a forțelor Wehrmachtului nici nu se găsea pe teritoriul Germaniei propriu-zise, ci în afara ei — în Norvegia, Olanda, Austria etc., iar unele garnizoane chiar departe în insule din Egeea. Și în primul rînd ridicarea la luptă a poporului român din august 1944 se vădește a fi fost elementul decisiv care a împiedicat Wehrmachtul hitlerist să se ancoreze atunci și în ținutul de importanță continentală al Vrancei și Siretului inferior. Ceea ce, odată mai mult, scoate în relief, chiar la scara unei zone geografice restrînse, că, intrînd în acțiune pentru salvagardarea propriei ființe naționale, românii au înfriurit notabil desfășurări de amploare europeană.